

GEIR KJELL ANDERSLAND

BARNEVERNINGS- OG HELSENMUNDA

EN LÆREBOK

FAGBOKFORLAGET

GEIR KJELL ANDERSLAND

BARNEVERNINGS- OG HELSENMENDA

EN LÆREBOK

FAGBOKFORLAGET

Copyright © 2022 by
Vigmostad & Bjørke AS
All Rights Reserved

1. utgave 2022 / 1. opplag 2022

ISBN: 978-82-450-3485-1

Grafisk produksjon: John Grieg, Bergen

Omlagsdesign ved forlaget

Forfatteren har mottatt støtte fra Det faglitterære fond.

Spørsmål om denne boken kan rettes til:
Fagbokforlaget
Kanalveien 51
5068 Bergen
Tlf.: 55 38 88 00
e-post: fagbokforlaget@fagbokforlaget.no
www.fagbokforlaget.no

Materialet er vernet etter åndsverkloven.
Uten uttrykkelig samtykke er eksemplarframstilling
bare tillatt når det er hjemlet i lov eller avtale med Kopinor.

Forord

Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker er et statlig forvaltningsorgan som kan fatte tvangsvedtak i saker etter barnevernloven, helse- og omsorgstjenesteloven og smittevernloven.

Fra 1. januar 2023, når ny barnevernlov trer i kraft, vil nemndene videreføres under navnet barneverns- og helsenemnda. I den videre fremstilling vil det nye navnet brukes når den nye barnevernloven (ny lov) omtales, mens betegnelsen fylkesnemnd anvendes i forbindelse med gjeldende lov (1992-loven) og hvor det ellers faller naturlig for eksempel i tilknytning til omtale av forarbeider og utredninger. Forhåpentlig vil dette ikke virke forvirrende.

For øvrig innebærer navneendringen knapt noen reelle endringer i nemndenes kompetanse, rolle eller saksbehandling sammenholdt med den rådende tilstand.

Barneverntjenesten skal så langt som mulig bidra med frivillige tiltak i de familier tjenesten kommer i kontakt med, som regel på grunnlag av en bekymringsmelding. Det overordnede hensyn i barnevernets arbeid skal alltid være hva som er best for det eller de barn saken konkret gjelder. Noen ganger er foreldrene uenige med barneverntjenesten om hvilket tiltak som er best. Om barneverntjenesten vurderer at det av hensyn til barnets beste er nødvendig med tiltak foreldrene motsetter seg, trenger barnverntjenesten et tvangsvedtak. Dette er det fylkesnemndene som må beslutte. Tvangsvedtaket skjer på bakgrunn av barneverntjenestens saksfremstilling i muntlige forhandlinger i fylkesnemnda, hvor saken ytterligere opplyses. Det er barneverntjenesten som, ved å sende inn en sak med forslag (begjæring) om ulike tvangstiltak, setter i gang en prosess i nemndene.

Da fylkesnemndene i 1993 erstattet de kommunale barnevernsnemndene som beslutningsorgan i barnevernssaker, var hovedformålet nettopp å bedre rettsikkerheten i barnevernet. Barnevernsnemndene hadde i lang tid vært kritisert for rolleblanding mellom fagpersoner og politikere, og for å ha en inkvisitorisk prosess i strid med elementære krav til rettsikkerhet.

I lys av så klare intensjoner er det et tankekors at spørsmålet om rettsikkerheten i barnevernet, snart 30 år senere, fortsatt står like høyt på dagsordenen for den offentlige debatt om situasjonen i norsk barnevern.

Det er betegnende at Regjeringen mars 2021 oppnevnte et faglig sammensatt utvalg med mandat til å vurdere tiltak nettopp for å styrke rettsikkerhet og kvalitet i barnevernet¹. Dette skjedde etter et enstemmig vedtak i Stortinget som anmodet Regjeringen om å oppnevne et utvalg som skulle gjennomgå rettsikkerheten på alle stadier i barnevernet. Etter regjeringsskiftet høsten 2021, ble utvalgets mandat revidert slik at vurderingen av «rettsikkerheten i alle ledd av barnevernets arbeid» ble innskjerpet. Utvalget er i det reviderte mandatet også anmodet om å vurdere tiltak som angår kvalitetssikring av fylkesnemndenes beslutningsgrunnlag.

Like etter fylkesnemndenes tilblivelse i 1993 skrev sorenskriver (fungerende fylkesnemndleder i tidsrommet 1993–1994) Jon Høyland en praktisk håndbok om saksbehandlingen i fylkesnemndene (Høyland, 1994). Boken var i hovedsak innrettet mot fylkesnemndledere og den juridiske profesjonen, men boken har hatt stor nytteverdi også for de andre profesjonene og fagpersonene som er aktører i fylkesnemndene.

Det har skjedd mange forandringer gjennom de 30 årene som har gått siden 1992-loven ble vedtatt. Dette gjelder både i barnevernlovens ordlyd og ved lovens praktisering. Dette har også påvirket fylkesnemndenes posisjon og rolle.

Det er derfor behov for en oppdatert lærebok i utdannelsen av fagpersoner, og denne gang først og fremst for de ikke-juridiske profesjonene som skal skjøtte den viktige og krevende jobben det er å ha sin daglige arbeidsdag i barnevernet.

Norsk barnevern er blitt gjenstand for en omfattende og svært kritisk debatt de siste årene. Som en vesentlig del av dette bildet kommer rekken av fellende

¹ Barnevernsutvalget, oppnevnt av regjeringen 19. mars 2021. Mandatet ble revidert av regjeringen i desember 2021. Utvalget, som ledes av professor Marit Skivenes, skal avggi sin utredning innen 1. mars 2023.

barnevernsdommer mot Norge i Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD). På denne bakgrunn er bokens praktiske del innrammet av en innledende historisk del i kapittel 1, samt en avsluttende gjennomgang av den evige debatten om nemndenes status i kapittel 11. Til slutt kommer et kapittel med noen avsluttende refleksjoner og visjoner om barneverns- og helsenemndenes videre utvikling.

I tillegg til å være en praktisk lærebok om og med fylkesnemndene/barneverns- og helsenemndene i hovedfokus, vil boken derved også bidra med synspunkter på deler av historikken, den aktuelle situasjonen og noen av de utfordringene fremtiden vil by på. Jeg vil også benytte anledningen til å rette en stor takk til psykologspesialistene Heidi Wittrup Djup og Ragnhild Elisabeth Pettersen for deres vektige og viktige bidrag om sakkyndiges rolle i barnevernsaker, i kapittel 8.

Avslutningsvis vil jeg særlig takke forlagsredaktør Ellen Aspelund for et behagelig og inspirerende samarbeid.

Bergen, januar 2022
Geir Kjell Andersland

Innhold

Kapittel 1	
Historisk bakgrunn	17
Mer om vergerådet	21
Skolehjemmene: «Veien til helvete er brolagt med gode intensjoner»	24
Fra vergeråd til fylkesnemnd/barneverns- og helseneemnd	27
Kapittel 2	
Fylkesnemndenes oppgaver og rolle	33
Hvordan trer fylkesnemndene i funksjon?	37
Tvangsvedtak og menneskerettigheter	54
Kapittel 3	
Mer om arbeidet i fylkesnemnda	57
Sammensetning	57
Begjæring fra barneverntjenesten starter nemndas arbeid	58
Begjæringen må oppfylle lovens krav	61
Kapittel 4	
Samtaleprosess	63
Kapittel 5	
Forhandlingsmøte i fylkesnemnda	73
Nemndleder åpner møtet	75
Advokatens innledningsforedrag	76
Partene forklarer seg	77
Om advokatrollen	79
Nemndleders rolle	80
Vitneforklaringer	81
Saken avsluttes og vedtak skrives	82

Kapittel 6	
Om barnets medvirkning og rolle	85
Barnet som part	92
 Kapittel 7	
Fylkesnemndas selvstendige opplysningsplikt og spørsmålet om åpne dører	95
Åpne eller lukkede dører	98
 Kapittel 8	
Bruk av sakkyndige i barnevernssaker	101
<i>Av Heidi Wittrup Djup og Ragnhild Elisabeth Pettersen</i>	
Innledning og avgrensning	101
Hensikten med sakkyndige vurderinger	103
Avgrensning	104
Den sakkyndiges mandat	104
Begrensninger ved mandatet	105
Informasjonsinnhenting og arbeidsmetode	107
Gjennomlesing av saksdokumenter	107
Samtale med barnet	110
Samtale med foreldrene	112
Innhenting av komparentopplysninger	115
Observasjon av barn og foreldre	119
Observasjon av barnet	119
Observasjon av samspill mellom foreldre og barn	119
Observasjon av samvær	121
Supplerende tester og kartleggingsverktøy	124
Vurderinger og anbefalinger	125
Begrensninger og utfordringer ved det sakkyndige arbeidet	127
Kulturell kompetanse	128
Uklar begrepsbruk	130
Reaksjoner etter samvær	132
De alvorlige grøftene	133
Oppsummering og avslutning	135
 Kapittel 9	
Barnevernets ansvar for et godt beslutningsgrunnlag	137
Litt om god forvaltningsskikk og forsvarlighet	141

Kapittel 10

Gjennomgang av noen sentrale dommer og rapporter	143
Saken om «Glassjenta» – tilsynsrapport fra fylkesmennene i Hordaland, Rogaland og Troms 2016	144
FNs barnekomité: Avsluttende merknader til Norges periodiske rapport, 1. juni 2018	146
Helsetilsynet 2019: Det å reise vasker øynene. Gjennomgang av 106 barnevernssaker.....	147
Riksrevisjonens rapport om statlige barneverninstitusjoner (2020).....	149
Helsetilsynets bekymringsmelding anno 2021	151
Masteroppgave: «Slik gjør vi det hos oss, og slik har vi alltid gjort det». Forsvarlighetsvikt i barnevernet.....	152
Tina Gerdtz-Andresens undersøkelse 2020: Fastsettelse av samvær ved omsorgsovertakelse	153
Rapport om multikulturelle utfordringer	156
Lærdommer og konsekvenser av EMD-dommene i norske barnevernssaker	157
Samvær etter omsorgsovertakelse – en undersøkelse av praksis fra fylkesnemnder og lagmannsretter	161
En dom fra lagmannsretten – et dystert lærestykke	162
Bjelland-saken.....	167

Kapittel 11

Forvaltningsorgan eller særdomstol – et fortsatt aktuelt tema.....	169
Men debatten var ikke død.....	171
Fra Raundalen-utvalget til særdomstolsutvalget	173

Kapittel 12

Noen avsluttende refleksjoner	185
Referanser	189
Faglitteratur og sakprosa	189
Rapporter og utredninger	192
Dommer fra Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD) hvor Norge er blitt dømt for krenkelser av retten til familieliv	194
Dommer fra Norges Høyesterett som følger opp EMD-dommene.....	194

Ot.prp. nr. 44 (1991–1992). *Om lov om barneverntjenester (barnevernloven)*. Barne- og familiedepartementet.

Ot.prp. nr. 76 (2005–2006). *Om lov om endringer i barnevernloven og sosialtjenesteloven (saksbehandlingsregler for fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker mv.)*. Barne- og familiedepartementet.

Prop. 133L (2020–2021). *Lov om barnevern (barnevernloven) og lov om endringer i barnevernloven*. Barne- og familiedepartementet.

Riksrevisjonen. 2020. *Riksrevisjonens undersøkelse av om statlige barnevernsmyndigheter sikrer det beste for barn i barnevernsinstitusjonar*. Dokument 3:7 (2019–2020) 30. september 2020.

Dommer fra Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD) hvor Norge er blitt dømt for krenkelser av retten til familieliv

Johansen mot Norge 7. august 1996. Klagenr. 17383/90

Jansen mot Norge 6. september 2018. Klagenr. 2822/16

Strand Lobben og andre mot Norge 10. september 2019. Klagenr. 37283/13

K.O. og V.M. mot Norge 19. november 2019. Klagenr. 64808/16

A.S. mot Norge 17. desember 2019. Klagenr. 6037/15

Abdi Ibrahim mot Norge 17. desember 2019. Klagenr. 15379/16

Pedersen og andre mot Norge 10. mars 2020. Klagenr. 39710/15

Hernehult mot Norge 10. mars 2020. Klagenr. 14652/16

M.L. mot Norge 22. desember 2020. Klagenr. 64639/16

F.Z. mot Norge 1. juli 2021. Klagenr. 64789/17

R.O. mot Norge 1. juli 2021. Klagenr. 49452/18

K.E. og A.K. mot Norge 1. juli 2021. Klagenr. 57678/18

Abdi Ibrahim mot Norge 10. desember 2021. Klagenr. 15379/16

Dommer fra Norges Høyesterett som følger opp EMD-dommene

HR-2020-661-S

HR-2020-662-S

HR-2020-663-S

HR-2020-1788-A

HR-2021-474-A

HR-2021-475-A

HR-2021-476-A